

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

УПРАВУВАЊЕ СО РАЗВОЈОТ
НА ЕКОНОМСКИТЕ
РЕГИОНАЛНИ СИСТЕМИ:
ЕВРОАЗИСКА ПЕРСПЕКТИВА
VI Меѓународна научна и
практична конференција

УПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЕМ
ЭКОНОМИЧЕСКИХ И
РЕГИОНАЛЬНЫХ СИСТЕМ:
ЕВРАЗИЙСКАЯ ПЕРСПЕКТИВА
VI Международная научно-
практическая конференция

30-31 мај 2016 година,
Штип, Македонија
30-31 мая, 2016
Штип, Македония

ИЗДАВА / ИЗДАТЕЛЬ

Универзитет „Гоце Делчев“, Економски факултет, Штип, Република Македонија
Универзитет «Гоце Делчев», Экономический факультет, Штип, Македония

ОДГОВОРЕН УРЕДНИК / РЕДАКТОР

Проф. д-р Трајко Мицески

ГЛАВНИ УРЕДНИЦИ / ГЛАВНЫЕ РЕДАКТОРЫ

Доц. д-р Благоица Колева, Доц. д-р Елена Веселинова, доц. д-р Емилија Митева Кацарски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР / РЕДАКЦИЈА

Проф. д-р Трајко Мицески (Р. Македонија, претседател), Доц. д-р Љупчо Давчев (Р. Македонија), Доц. д-р Елена Веселинова (Р. Македонија), Доц. д-р Марија Гогова Самоников (Р. Македонија), Доц. д-р Тамара Јованов Марјанова (Р. Македонија), Доц. д-р Благоица Колева (Р. Македонија), Проф. д-р Александар Гачев (Р. Бугарија), Проф. д-р Јово Атељевиќ (Босна и Херцеговина), Проф. д-р Сузана Стефановиќ (Р. Србија), Проф. д-р Мехмет Билгин (Р. Турција), Проф. д-р Никос Хоурвоулиадес (Р. Грција), Доц. д-р Ольга Јаскина (Русија).

ОРГАНИЗАЦИОНЕН ОДБОР / ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ КОМИТЕТ

Проф. д-р Трајко Мицески, Проф. д-р Ристе Темјановски, Проф. д-р Круме Николовски, Проф. д-р Оливера Ѓоргиева – Трајковска, Проф. д-р Еленица Софијанова, Проф. д-р Јанка Димитрова, Доц. д-р Љупчо Давчев, Доц. д-р Елена Веселинова, Доц. д-р Марија Гогова – Самоников, Доц. д-р Тамара Јованов – Марјанова, Доц. д-р Емилија Митева – Кацарски, Доц. д-р Благоица Колева, Доц. д-р Стеван Габер, Доц. д-р Илија Груевски, Доц. д-р Дарко Лазаров, Проф. д-р Роман Власов, Доц. д-р Алена Позаженикова, Проф. д-р Ердоган Ѓунџуполат.

ЛЕКТУРА / КОРРЕКТУРА

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Проф. д-р Костадин Голаков
(руски јазик)

ТЕХНИЧКО УРЕДУВАЊЕ / ТЕХНИЧЕСКИЙ РЕДАКТОР

Славе Димитров
Благој Михов

РЕДАКЦИЈА И АДМИНИСТРАЦИЈА / РЕДАКЦИОННЫЙ И АДМИНИСТРАЦИЯ

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Економски факултет
бул. „Крсте Мисирков“ бб
п.фак 201, 2000 Штип, Република Македонија

Универзитет «Гоце Делчев» - Штип
Экономический факультет
бул. «Крсте Мисирков» бб
п.фак 201, 2000 Штип, Македония

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

33(4+5)(062)

МЕЃУНАРОДНА научна и практична конференција Управување со развојот на економските регионални системи (6 ; 2016 ; Штип)

Управување со развојот на економските регионални системи :

Евроазиска перспектива / VI Меѓународна научна и практична конференција, 30-31 мај, 2016 година, Штип, Македонија = Управление развитием экономических и региональных систем : Евроазийская

перспектива / VI Meždunarodnaja naučno-praktičeskaja konferencija, 30-31 maja, 2016, Štip, Makedonija. - Штип : Универзитет Гоце Делчев = Штип = Универзитет Гоце Делчева, 2017. - 370 стр. : табели ; 25 см

Трудови на мак., и рус. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-374-4

I. Международная научно-практическая конференция Управление развитием экономических и региональных систем (6 ; 2016 ; Штип) види

Меѓународна научна и практична конференција Управување со развојот на економските регионални системи (6 ; 2016 ; Штип)

а) Економија - Развој - Европа - Азија - Собири

COBISS.MK-ID 102620938

«Высшая бизнес-школа» Омского государственного педагогического университета
(Россия, Омск)

Универзитет им. Гоце Делчева (Македонија, Штип)

“Higher Business School” OmSPU, Russia, Omsk

“Goce Delcev” University, Macedonia, Stip

Управление развитием экономических и региональных систем: Евразийская перспектива

Managing the development of economic and regional systems: an Eurasian perspective

VI Международная научно-практическая конференция

VI International scientific and practical conference

30-31 мая, 2016

Штип, Македонија

30-31 May, 2016

Stip, Macedonia

“Goce Delcev” University, 2016

“Higher Business School” OmSPU, Russia, Omsk

“Goce Delcev” University, Macedonia, Stip

VI International scientific and practical conference

Managing the development of economic and regional systems: an Eurasian perspective

30-31 May, 2016 Stip, Macedonia

“Высшая бизнес-школа” Омского государственного педагогического университета
(Россия, Омск)

Универзитет им. Гоце Делчева (Македонија, Штип)

VI Международная научно-практическая конференция

**Управление развитием экономических и региональных систем: Евразийская
перспектива**

30-31 мая, 2016 Штип, Македонија

„Висока бизнис школа“ Омск Државен педагошки универзитет (Русија, Омск)

Универзитет „Гоце Делчев“ (Македонија, Штип)

VI Меѓународна научна и практична конференција

**Управување на развојот на економските и регионалните системи: евроазиски
изгледи**

30-31 мај 2016 година, Штип, Македонија

СОДРЖИНА

Р.Г. Власов ЕВРАЗИЙСКОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОСТРАНСТВО: УПРАВЛЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМИ СИСТЕМАМИ, ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИЕ ВЫЗОВЫ, МОДЕЛИРОВАНИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	12
Ю.Л. Муравьев ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРОМЫШЛЕННАЯ ПОЛИТИКА КАК ОСНОВНОЕ УСЛОВИЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА В РОССИИ.....	28
М.Л.Калужский ГОРИЗОНТЫ РОССИЙСКО-МАКЕДОНСКИХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ В СЕТЕВОЙ ЭКОНОМИКЕ.....	35
Ю.В.Крупенич,Н.Ю.Симонова ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННО- ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.....	43
А.А. Сапунков ПРЕПЯТСТВИЯ РАЗВИТИЮ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РОССИИ (ОПЫТ СУДЕБНОЙ РЕФОРМЫ II-ОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА, КАК ПРИМЕР ПРЕОДОЛЕНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ОТСТАЛОСТИ).....	49
Ю.С. Попова АНАЛИЗ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РОССИЙСКИХ БАНКОВ НА РЫНКЕ КРЕДИТОВАНИЯ КРЕДИТНЫМИ КАРТАМИ	55
Т.Miceski, E.Veselinova СИГНАЛИЗАРАЊЕТО НА НАТАЛИТЕТОТ И ОЧЕКУВАНОТО ТРАЕЊЕ НА ЖИВОТОТ ВО Р.МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА ЗА КРЕИРАЊЕТО НА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ЧОВЕЧКИТЕ РЕСУРСИ.....	60
Riste Temjanovski TRANSPORT INFRASTRUCTURE AND NEW GEO-ECONOMIC AND GEOPOLITICS CONTOURS: LINKS OR GAPS.....	71
А.А. Желомко МЕДИАЦИЈА В КОНФРОНТАЦИОННОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ И РАЗВИТИЕ МЕДИАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УПРАВЛЕНЦА.....	80
О.А. Яскина, Н.С. Сосименко,Е.Н. Арбузова ИННОВАЦИОННАЯ МОДЕЛЬ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ БИЗНЕСА НА ПРИМЕРЕ ВЫСШЕЙ БИЗНЕС-ШКОЛЫ ОМГПУ.....	84
Е.Д. Ветчинкина, Р.Г. Власов СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ ОБУЧЕНИЕМ И РАЗВИТИЕМ ПЕРСОНАЛА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ОБОРОННО- ПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА.....	89

М.Н.Гребенщикова МОТИВАЦИОННАЯ СРЕДА КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ПЕДАГОГОВ.....	95
Ю. П. Денисов ИМИДЖ СОВРЕМЕННОГО ВУЗА В КИБЕРПРОСТРАНСТВЕ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ.....	103
А.Г. Гусев, А.А.Желомко ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ ПЕРСОНАЛА В НОВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ РОССИИ.....	109
А.А. Димитрюк К ВОПРОСУ О СТРАТЕГИЧЕСКОМ УПРАВЛЕНИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	114
Д.Н.Исаенко МОТИВАЦИЯ СОТРУДНИКОВ CALL-ЦЕНТРА ПАО «РОСТЕЛЕКОМ».....	118
Л.П. Берестовская ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ И ФОРМЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ КОМПЛЕКСОМ МАЛОГО ГОРОДА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА	123
О.А. Яскина ИММАНЕНТНОСТЬ БИЗНЕС-ОБРАЗОВАНИЯ НА ЕВРАЗИЙСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ КАК ГЛОБАЛЬНАЯ ПАРАДИГМА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ.....	127
Elenica Sofijanova, Tamara Jovanov Marjanova, Davcev, Ljupco COMMITMENT AND POLICY TO QUALITY.....	131
D. Lazarov, M. Kocovski, N. Stojkovic ПРЕМОСТУВАЊЕ НА ЈАЗОТ ПОМЕЃУ ИНДУСТРИЈАТА И АКАДЕМИЈАТА: КОНЦЕПТУАЛНА АНАЛИЗА СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА СЛУЧАЈОТ НА МАКЕДОНИЈА.....	136
А.В. Посаженикова ИНСТИТУТЫ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ – ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА КАК ИМПУЛЬС НЕО- ИНДУСТРИАЛИЗАЦИИ.....	143
Ю.В. Куприянов МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПЛАНИРОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ БИЗНЕС-СИСТЕМЫ.....	150
Н.Ю.Симонова ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СУБЪЕКТАХ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.....	160
М.А. Драчук СИСТЕМА ЛОКАЛЬНЫХ НОРМАТИВНЫХ АКТОВ: ВОЗМОЖНОСТИ РАБОТОДАТЕЛЯ И ТРЕБОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА.....	166
А.В. Шагин, А.В. Посаженикова ИНСТИТУТЫ РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ДОГОНЯЮЩЕЙ ЭКОНОМИКИ.....	170

В.В. Проскурин, V.V. Proskurin МЕТОДИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО КОНСУЛЬТИРОВАНИЯ.....	175
А.Н. Романова СТРАТЕГИЧЕСКИЙ МАРКЕТИНГ И ЕГО ПРИНЦИПЫ	177
А.В.Биньковская, Е.В. Иванова ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО КАК ФОРМА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БИЗНЕСА И ВЛАСТИ В РЕГИОНЕ.....	182
Г.Н. Галаганова, Е.В. Иванова СТРАТЕГИЧЕСКИЙ МАРКЕТИНГ В СОВРЕМЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ.....	187
О.Н.Горбунова, Р.Г. Власов МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОГРАММ РАЗВИТИЯ МУНИЦИПАЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.....	194
С.Ю. Гуща ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИНДУСТРИИ EVENT-МАРКЕТИНГА.....	198
Н.Н. Каштанов РАЗРАБОТКА МЕТОДИКИ РЕЙТИНГОВОЙ ОЦЕНКИ РЕГИОНАЛЬНОГО РЫНКА ТУРИСТСКИХ УСЛУГ (НА ПРИМЕРЕ ОМСКОЙ ОБЛАСТИ).....	202
Н.Н. Каштанов, Ю.Л. Муравьев ОСОБЕННОСТИ РИСКОВ В СФЕРЕ ТУРИСТСКИХ УСЛУГ.....	208
В. В. Лазуткин ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СОВРЕМЕННОЙ РОССИИ.....	212
Т.В. Лалетина ПРИЕМЫ НЕЙРОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ПРОГРАММИРОВАНИЯ В РЕКЛАМЕ.....	216
К. Р. Магомадова МЕТОДИКА ВЫБОРА СТРАТЕГИИ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	220
А. С. Селезнева ИСКУССТВО УПРАВЛЕНИЯ И ЕГО ВОЗДЕЙСТВИЕ НА СОЦИАЛЬНЫЙ ОБЪЕКТ.....	226
Д.С.Толеубаева,Т.Ю. Волгина КЛЮЧЕВЫЕ ФАКТОРЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ	230
И.А. Хмелев ВОССТАНОВЛЕНИЕ АВТОМОБИЛЬНЫХ ЗАПЧАСТЕЙ, И РЕЭКПОРТ НЕЛИКВИДНОЙ ПРОДУКЦИИ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ УСТОЙЧИВОСТИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ СТРУКТУРЫ НА АВТОМОБИЛЬНОМ РЫНКЕ УСЛУГ АВТОСЕРВИСА.....	234
А.О. Дашковская ОСОБЕННОСТИ КЛАССИФИКАЦИИ КРЕДИТОВАНИЯ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ КОММЕРЧЕСКИМИ БАНКАМИ.....	238
А.М. Курманова, Н.Ю. Симонова РАЗВИТИЕ РЫНКА МИКРОФИНАНСОВЫХ УСЛУГ	242

А.С. Суворова, Н.Ю.Симонова АНАЛИЗ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	246
А.А. Брычкова, Р.Г. Власов УПРАВЛЕНИЕ И ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЦЕССОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРОИЗВОДСТВЕННО-КОММЕРЧЕСКОГО ПРЕДПРИЯТИЯ В КРИЗИСНОЙ СИТУАЦИИ НА ПРИМЕРЕ ООО «СибЭК».....	250
А.В. Семенов МОДЕЛИ ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ ДЛЯ РАЗВИТИЯ БИЗНЕСА, ПОИСК ОПТИМАЛЬНОЙ МОДЕЛИ.....	254
В.Н. Зарубина, Р.Г. Власов АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ РЫНКА КРЕДИТНЫХ КАРТ НА ПРИМЕРЕ КРУПНЫХ БАНКОВ. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА КРЕДИТНЫХ КАРТ В РОССИИ.....	259
Т.В. Игнатъева СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ БИЗНЕСА НА ПРИМЕРЕ ОТРАСЛЕВОЙ ДИВЕРСИФИКАЦИИ АКЦИОНЕРНОГО ОБЩЕСТВА «ОСНОВА ХОЛДИНГ».....	265
Е.М. Кузнецова КОММУНИКАТИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВИРТУАЛЬНОЙ БИЗНЕС-СРЕДЫ РОССИЙСКОГО РЫНКА.....	270
А.И. Никитина ТЕХНОЛОГИИ И ИНСТРУМЕНТЫ МОДЕЛИРОВАНИЯ КОММУНИКАЦИЙ СРЕДЫ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ЦЕНТРА С ВНЕШНЕЙ СРЕДОЙ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ.....	274
Н.В. Лисникова МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ЦЕНТРА ЧЕРЕЗ ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ ИЗМЕНЕНИЯМИ, ГЕНЕРИРУЕМЫМИ СИСТЕМОЙ ОТРАСЛЕВОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ.....	280
С.Ю. Зяблова СТРАТЕГИЯ УПРАВЛЕНИЯ ВНУТРЕННЕЙ СРЕДОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ.....	284
А.В. Шастин ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ ПРОЕКТНОГО УПРАВЛЕНИЯ В АГРОПРОМЫШЛЕННЫХ КЛАСТЕРАХ.....	289
Emilija Miteva-Kacarski ANALYSIS OF THE TRADE RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF MACEDONIA AND RUSSIA.....	298
Е. Veselinova, М. Gogova Samonikov СТРАТЕГИСКИ ФАКТОРИ НА КАПИТАЛОТ НА БРЕНДОТ.....	306
О. Gjorgieva-Trajkovska, В. Koleva, V. Georgieva Svrtinov ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА ВРЗ СМЕТКОВОДСТВОТО	314
В. Koleva, О. Gjorgieva-Trajkovska, V. GeorgievaSvrtinov ПРЕДИЗВИЦИ НА МЕНАџЕРСКОТО СМЕТКОВОДСТВО ВО УСЛОВИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА	318

J. Dimitrova ПРИДОНЕСОТ НА РЕВИЗИЈАТА И РЕВИЗОРСКИТЕ ИЗВЕШТАИ КОН ПОДИГАЊЕ НА КВАЛИТЕТОТ НА ФИНАНСИСКОТО ИЗВЕСТУВАЊЕ И КОН ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНОТО ДВИЖЕЊЕ НА КАПИТАЛ.....	324
M.Gogova Samonikov, E. Veselinova МЕНАЦИРАЊЕТО СО Е-ФИНАНСИИТЕ КАКО ПРЕДИЗВИК ПРЕД МАКЕДОНСКАТА И РУСКАТА ЕКОНОМИЈА.....	332
K. Fotova Cikovik ,R. Fotov ВЛЕЗ НА СТРАНСКИ КАПИТАЛ ВО БАНКАРСКИОТ СЕКТОР: АРГУМЕНТИ ЗА И ПРОТИВ.....	338
I. Gruevski, S. Gaber ДАНОЧНИТЕ ТРЕТМАНИ НА ПРИВАТНИТЕ ПЕНЗИСКИ ФОНДОВИ.....	349
V. Vasileva, O. Gjorgieva-Trajkovska ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА ВРЗ КРЕДИТНИОТ РИЗИК	359
Даница Стојановска КРЕИРАЊЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА СТРАТЕГИИ ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ МАЛ БИЗНИС СПОРЕДБЕНО СО МАЛИОТ БИЗНИС ВО МАКЕДОНИЈА.....	364

УДК: 336.774-027.511(100)

V. Vasileva, O. Gjorgieva-Trajkovska

Goce Delcev University, master student at Faculty of Economics, Krste Misirkov St., 10-A, Republic of Macedonia, e-mail: valerija.vasileva@gmail.com

Goce Delcev University, Faculty of Economics, Krste Misirkov St., 10-A, Republic of Macedonia, e-mail: olivera.trajkovska@ugd.edu.mk

ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА ВРЗ КРЕДИТНИОТ РИЗИК

Апстракт. Во современите услови на стопанисување, каде што ниту еден економски сектор (па ни финансискиот) не е имун на ефектите од глобализацијата, управувањето со ризиците се наметнува како еден од најголемите предизвици со кои треба да се справат менаџерите. Традиционалното кредитно работење со прибирање депозити и нивното пласирање како кредити-функционирање врз кое ретко која банка се потпира. Кредитниот ризик дефиниран како веројатност дека должникот нема навреме да ги извршува своите обврски, т.е. да ги отплаќа основниот долг и каматата според договорените услови, како и трошоците за заштита од кредитен ризик, од година во година се нешта на кои што се обраќа посебно внимание. Тоа е така посебно по 2008 година, кога финансискиот сектор беше погоден од страшниот колапс на цените на недвижностите, колапс којшто сериозно ги погоди банките, токму поради несоодветно управување со ризиците и користење на современи методи на кредитирање, како на пример секјуритизација. Ваквите негативни ефекти само ја покажаа моќта на глобализацијата, односно фактот дека светот е едно глобално село. Затоа денес, кога падот на цената на нафтата и суровините поради забавувањето на растот на глобалната економија почнува повторно да се прелева во финансискиот сектор, се наметнува еден голем притисок врз банките, коишто треба да пронајдат начини да се справат со новите наметнати ризици. Предмет на истражување во овој труд ќе биде кредитниот ризик како еден од најтипичните банкарски ризици и еден од најголемите ризици за банките, како и влијанието на глобализацијата врз истиот.

Клучни зборови: *кредитен ризик, глобализација, секјуритизација, влијание.*

THE EFFECTS OF GLOBALIZATION ON CREDIT RISK

Abstract: In modern economic conditions, where every economic sector (even financial) is not immune to the effects of globalization, risk management has emerged as one of the greatest challenges that managers need to manage. Traditional lending operations by collecting deposits and their placement as loans, are operations over which rarely any bank relies nowadays. Credit risk is defined as the probability of default in time to perform its obligations, or to repay the principal debt and interest according to the contractual terms, and the costs of hedging credit risk from year to year require special attention. It is particularly after 2008, when the financial sector was hit by the terrible collapse of real estate prices collapse which severely hit the banks, because of inadequate risk management and the use of modern methods of financing, such as securitization. These negative effects, has only showed the genuine power of globalization, and the fact that the world is a global village. So today, when the fall in the price of oil and raw materials due to the slower growth of the global economy begins to flow again in the financial sector, pushed a big pressure on banks, which must find ways to cope with the new risks imposed. The subject of research in this paper will be the credit risk, as one of the most typical banking risks and one of the biggest risks for banks, and the impact of globalization on it.

Keywords: *credit risk, globalization, securitization, impact.*

Вовед

Процесот на кредитирање создава директни импликации во стопанствата на секоја земја, а во современите услови на глобализација тие импликации многу лесно се прелеваат на глобално ниво. Затоа кредитниот ризик и методите на управување со истиот, сè уште го држи приматот како еден од најважните ризици на кои треба да се обрне внимание, а тоа е така посебно после 2007 година и

глобалната економска криза, која што ја фрли на колена не само Америка и сите водечки светски економии, туку и економиите на помалку развиените земји.

Согласно со Одлуката за управување со ризиците, [1, p.34] кредитниот ризик претставува ризик од загуба за банката, поради неможност нејзиниот клиент да ги измири своите обврски кон неа, во договорениот износот и/или во договорените рокови. Овој ризик настанува кога клиентот нема да биде во можност да ги исполни неговите доспеани обврски кон банката, било од објективни, било од субјективни причини.

Банката концентрира значаен дел од средства во својата актива токму во кредити, па затоа и овие пласмани коишто носат најголем приход, истовремено се и најризични. Од таа причина управувањето со кредитниот ризик претставува една од примарните цели на банката, бидејќи невраќањето на позајмените кредити од страна на должниците, или неуспехот навремено да ја платат ратата од кредитот, може да доведе до тоа банките да генерираат значајни загуби.

И покрај тоа што современото банкарство е сè само не традиционално и во него се застапени многу финансиски иновации, сепак сè уште речиси 80% па и повеќе од билансот на банката во принцип се однесува на управувањето со кредитниот ризик. Кредитниот ризик, во поширока смисла, го опфаќа и ризикот од намалување на бонитетот (рејтингот) на корисникот на кредитот. Таквото намалување на рејтингот на должникот автоматски не претставува default (неизмирување на обврските), што значи дека доаѓа до зголемување на веројатноста за неплаќање на обврските.

Колку една банка е изложена на ризик, во современото банкарство се одредува преку квантитативни анализи. Не се препорачува банката да ги концентрира своите кредити кај неколку големи клиенти, или пак само во една индустрија или индустриска гранка. Како една превентивна мерка на заштита од кредитен ризик се препорачува диверзификација на кредитните пласмани.

Ризикот има две категории: квантитет, или ризикот кој потенцијално може да си изгуби и квалитет - веројатност за неизмирување на обврските.

Со помош на интерни и екстерни извори за рејтингот на клиентот се оценува и квалитетот на ризикот и така се одредува веројатноста за default и веројатноста за наплата во случај на банкрот.

Ризикот уште повеќе се зголемува во услови на глобализација каде што не постојат, фигуративно кажано, граници помеѓу државите, а истиот најтешко се маневрира и контролира во услови на глобална криза. Овие финансиски кризи не се непознати во економијата, меѓутоа последните неколку години, после хипотекарната криза од 2008 година, се забележува еден поинаков начин на размислување и пристап кон ризикот, и општо кон неизвесноста.

1. Глобализација на финансиските пазари

Глобализацијата претставува процес на создавање на една густа мрежа на поврзаност и меѓузависност на еден широк круг на дејности коишто стануваат транснационални и со кои што не може да се управува исклучиво во рамките на државните граници. Глобализацијата е светски феномен, настанат благодарение на економското, политичкото и технолошкото обединување на светот. Таа ги обединува националните и светските економии, преку светскиот пазар. Земјите се сè повеќе меѓузависни - онаа економија којашто ќе се одлучи за автархија, однапред е осудена на неуспех, т.е. пропаст. Маркантноста на глобализацијата произлегува од глобализацијата на производството и глобализацијата на финансиите.

Намалувањето на оддалеченоста помеѓу земјите како последица на современата компјутерско информатичка технологија која од ден на ден станува поусовршена, создавањето на глобален пазар, зголемувањето на свеста за меѓусебната зависност - сето ова ја прави глобализацијата феномен на модерното живеење. Луѓето едноставно се свесни за сè погустата поврзаност меѓу нив, а економиите се обидуваат да ги искористат бенефитите од таа поврзаност. Капиталот не е веќе под строги државни контроли, може да патува преку територијата на матичната земја кон земји каде што со помали трошоци ќе се зголемуваат профитите.

Финансискиот сектор и пазари, поради низа специфичности, пред процесот на глобализација биле предмет на строги и ригидни државни контроли и регулации. Тежок бил нивниот премин кон глобалните пазари, баш поради тие нивни сопствени национални правила, регулативи, навики и обичаи, прифатени практики кои што морале да ги менуваат и да се прилагодуваат кон глобално усвоените. [2, p.56]. Сепак, мотивот дека на глобалниот пазар поради ефектот на диверзификација, ризиците се минимизирани, а веројатноста од настанување на кризи е многу мала, придонеле и ригидниот финансиски пазар да се глобализира, односно стандардизира.

Сите позитивни ефекти од глобализацијата - постигнувањето на економија од обем, намалување на ризикот, а зголемување на профитот, поврзувањето на земјите на еден светски пазар, за време на економска криза изгледаат нереални. Во услови на глобална економска криза, негативните ефекти се пренесуваат како домино - прво во земјата каде што настанала кризата, па потоа и во сите други поврзани со нејзината економија. [3, p. 109] Токму тоа се случи во 2007 год. Во САД, каде што започна хипотекарната криза која потоа се прелеа и на евроазиско тло.

2. Секјуритизација

Секјуритизација [4, p.178] (англиски: *securitization*) претставува процес на земање некој неликвиден финансиски инструмент, каков што е, на пример, кредит за купување куќа, групирање на поголем број такви кредити и издавање ликвиден финансиски инструмент (хартии од вредност) врз основа на тие кредити. Таа е една од најзначајните финансиски иновации на XX век. Моделите на секјуритизација се различни во САД (каде што се применува т.н. вонбилансна секјуритизација) и во Европа (се применува билансна секјуритизација).

Кај вонбилансната секјуритизација банката ги продава кредитите, ги искнижува од својот биланс и ги пренесува до специјално правно лице за таа намена, кое врз база на трансферираниот кредит што служи како обезбедување и чиј што рејтинг може да се подобри по потреба со банкарска гаранција и сл.- издава хартии од вредност со висок инвестиционен рејтинг и со ниски камати, и на тој начин издавачот доаѓа до речиси најевтините средства на финансискиот пазар кои потоа повторно може да им ги пласира на банките по пониска каматна стапка, со можност за понатамошен пласман на овие средства до крајните корисници на кредитот, исто така по пониски стапки.

Билансната секјуритизација која што доминира во Европа се состои од кредити кои претставуваат обезбедување на хипотекарните обврзници и остануваат во билансот на банката, која врши емисија на хипотекарните обврзници и која најчесто со гарантира со целокупната своја актива за извршувањето на обврските кон издадените хипотекарни обврзници, што ги прави овие обврзници уште посигурни за инвеститорите.

Во земјите во транзиција се применуваат и двата модели, меѓутоа предност се дава на европскиот.

Кризата во 2007 година во САД и којашто го срази хипотекарниот пазар настана поради специфичните отстапувања, односно злоупотребите од страна на американските банки кои продавале „лоши“ кредити со цел нивна понатамошна секјуритизација. Издавањето на хартии од вредност за кредити одобрени на лица кои не ги исполнувале стандардните за кредитна способност и поради тоа и не биле во можност, а потоа и престанале да ги отплатуваат кредитите, предизвикало огромна лавина, којашто со себе го однела финансискиот сектор, туку и секторот на недвижности, каде што цените паднале за вртглави 30%.

Табела бр. 1

Приказ на годишниот раст на обемот на секјуритизација (милијарди \$) во 2004 и 2005 год.

Земја/Унија	2004 год.	2005 год.
САД	2666	3023
Австралија	74	76
Јапонија	51	81
Велика Британија	130	181
Шпанија	41	53
Холандија	23	45
Италија	43	41
Германија	10	27
Франција	10	11
Португалија	10	9

Паневропски емисии	19	18
Останати земји	37	31
Европа - вкупно	303	398
Латинска Америка	11	14
Азиски земји во развој	26	30
Источна Европа, Блискиот Исток и Африка	4	9
Земји во развој - вкупно	41	53
Вкупно	3155	3648

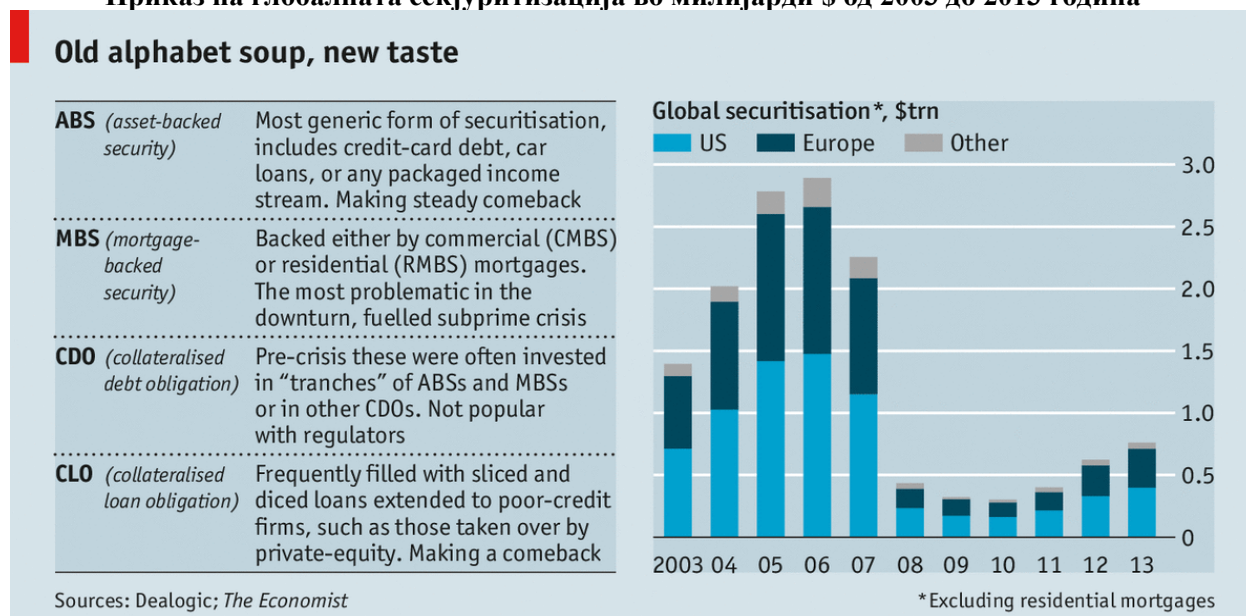
Извор: Стефановиќ, С., (2006), Секјуритизација активе: концепт, експанзија и нове тенденции у контексту глобализације финансијских тржишта, Економске теме, бр. 1-2, Ниш

Таа тенденција на зголемување на секјуритизацијата траела сè до глобалната криза во 2007 година, а потоа во 2008 година е забележан драстичен пад кој траел неколку години, за последниве години да се забележи тенденција на пораст.

Тоа може да се забележи од прикажаната слика.

Слика бр. 2:

Приказ на глобалната секјуритизација во милијарди \$ од 2003 до 2013 година

Извор: The economist

Заклучок

Несомнено е влијанието што го има глобализацијата во сите сфери од економијата, па и во кредитирањето. Банките ги отфрлаат традиционалните стигми на националните пазари и стануваат играчи на глобалните пазари, влегуваат во трка со огромниот број глобални конкуренти кои се немилосрдни. Во таа борба за иновации и know how што ќе им донесат профит, понекогаш се занемаруваат можностите дека може да се случи и иден неповолен резултат, односно ризик.

Доколку навреме не се утврдат ризиците и не се пронајдат соодветни механизми за управување со истите на глобално ниво, тогаш постои закана истите да предизвикаат крах на целокупната економија, на која потоа ќе ѝ треба доста долго време да излезе од процесот на рецесија.

Затоа иако предностите од глобализацијата се огромни, секогаш треба да бидеме претпазливи, да не заборавиме дека сме едно глобално село, па така кредитниот ризик во САД не треба да ни изгледа далечен, многу лесно може да се пренесе и во нашата матична земја.

Референци (користена литература)

1. Службен весник на *PM*, бр.31/2008, Одлука за управување со ризиците,
2. *Madzova, V.*, Upravuvanje so keditniot rizik vo komercijalното bankarstvo, Скопје, 2010
3. *Стефановић, С.*, Секјуритизација активе: концепт, експанзија и нове тенденции у контексту глобализације финансијских тржишта, Економске теме, бр. 1-2, Ниш, 2006.
4. *Михаил Петковски*, Финансиски пазари и институции (второ изменето и дополнето издание), Скопје: Економски факултет, 2009.
5. http://www.iorm.org.mk/doc/kpu_2014/09/24/Upravuvanje%20so%20krediten%20rizik_Best%20practices.pdf
6. <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2009/0352-57320929061L.pdf>
7. http://www.pepogledi.org/Arhiva/2010_01/1%20Nikola%20Orlic%20%20Rizik%20banaka%20u%20uslovima%20svetske%20ekonomske%20krize.pdf
8. <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21593424-much-maligned-financial-innovation-early-stages-comeback-back>